

"לבנינה של תורה" – חלק שני

שיחה שנמסרה בביהמ"ד כפי מו"ר ראש הישיבה, הרב ברוך וידר שליט"א

"משה אמת ותורתו אמת"

שיחה לרגל יום הסתלקותו של משה רבנו ע"ה

"וימת שם משה עבד ה'"

יום זה, ז' באדר, הוא יום מיוחד. לא משום תוצאות הבחירות, שנעלמה מאיתנו תכליתן, ועל כן עודנו ממשיכים להתפלל, לקוות ולצפות שהקב"ה בחסדו יוביל את המשך צמיחת עם ישראל בארץ ישראל ובתורה על ידי מדינת ישראל, מתוך ההסתר הזה. עיקרו של יום זה הוא היותו יום פטירתו של משה רבנו, רעיא מהימנא (הרועה הנאמן), כלשון ה'זוהר'

הקדוש. יום פטירתו הוא גם יום לידתו, ועל כן המן טעה בסודו של יום זה¹. הוא סבר שביום זה הורע מזלם של ישראל, משום שמשה נפטר בו, אך הוא לא ידע "שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של

צדיקים"², ועל כן ביום זה מתחזק ובא אורה הגדול של נשמת משה רבנו³, אותו אור א-לוהי מיוחד שחפף עליו עם לידתו בשל היות נבחר לתפקידו הגדול: **"וַתֵּרָא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא"**⁴.

"משה קיבל תורה מסיני"

העיקר השמיני מבין י"ג עיקרי אמונה הוא: **"אֱנִי מֵאֲמִין בְּאֱמוּנַת שְׁלֵמָה, שֶׁכָּל הַתּוֹרָה הַמְצוּיָה עֲתָה בְּיַדִּינוּ הִיא הַנִּתּוּנָה לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם"**. אנו מאמינים באמונה שלמה שכל דבר שאנו לומדים בתורה הוא

¹ מגילה, דף יג, עמוד ב: "הפיל פור הוא הגורל, תנא: כיון שנפל פור בחדש אדר שמח שמחה גדולה, אמר: נפל לי פור בירח שמת בו משה. ולא היה יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד".

² קידושין, דף לח, עמוד א

³ עיין אלשיך, אסתר, פרק ג, פסוק ז: "העולה על רוחו, רוח עושים, כי השפע אשר קנה החדש ההוא בהולד בו נתבטל בסילוקו, ולא ידע כי הוא קיים לעד והחדש ההוא תמיד בהויית קנינו".

⁴ שמות, פרק ב, פסוק ב – "כשנולד נתמלא הבית כולו אורה" (רש"י).

מתוך התורה הנתונה למשה רבנו. ברצוני לעסוק בהיבט שבעיני הוא מאוד יסודי ביחס לתפיסתנו את היהדות, התורה והחיים.

ספרי ה'י"ד החזקה' שכתב הרמב"ם הינם מבסיסי ההלכה שבידינו. בספרים אלו הוא הכריע את פסיקת ההלכה על פי התלמוד, ולראשונה הוא העלה על הכתב את מסקנות ההלכה בצורה מסודרת. בהקדמתו לספר הוא מתאר את סדר

מסירת התורה: **"כל המצות שניתנו לו למשה בסיני בפירושן ניתנו"**. כאשר ניתנו למשה רבנו המצוות ניתן עימן גם פירושן. מסביר הרמב"ם את הפסוק⁵ **"וְאֵתָנָה לְךָ אֶת לַחַת הָאֵבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת"**: **"תורה זו**

תורה שבכתב". בהמשך הוא מוסיף שמשה רבנו סיים לפני מותו לכתוב את כל התורה. **"ו'המצוה' זו פירושה. וציונו לעשות 'התורה' על פי 'המצוה', ו'מצוה' זו היא הנקראת תורה שבעל פה"**.

הרמב"ם מרחיב ומפרט את אופן מסירת התורה שבעל פה: משה רבנו לימד את 'המצווה' הזו לשבעים הזקנים, וכן לפנחס, לאלעזר וליהושע. את יהושע בן נון הפקיד משה על מסירת התורה שבעל פה, כפי שאומרת המשנה ב'פרקי אבות'⁶: **"משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע"**.

לאחר מכן הרמב"ם עורך את רשימת המסורת. אני בטוח שחלק גדול מבני בית המדרש מכיר את

⁵ שמות, פרק כד, פסוק יב

⁶ פרק א, משנה א

כך הם פני הדברים ביחס לכל שאלה ושאלה שאנו נתקלים בה. לדוגמא: כאשר עומדת בפנינו שאלה ביחס לחימום מרק על הפלטה בשבת, הרי שמשמעותה היא האם כוונת המשנה והגמרא שמותר לחמם דבר לח בבישול אחר בישול? לשם כך עלינו לברר את כוונת חז"ל בגמרא ואת הפסיקה בספרות ההלכה. כל זאת אף על פי שלמשה רבנו לא הייתה פלטה חשמלית וגם בהר סיני לא הייתה פלטה שכזו. אם יבוא מאן-דהו וירצה להורות בכך לפי ראות ליבו הרי שזו אינה הלכה, זו אינה תורה! לשם בירור ההלכה על הפסוק לעמוד על הסוגיה הנוגעת בכך במסכת שבת ובדברי הרא"ש בסוגיה זו. הוא יצטרך להתבסס על דברי הקב"ה למשה בהר סיני כפי שהם הלכו והשתלשלו עד לרבינא ולרב אשי בגמרא. לא ניתן לפטור את הדברים כלאחר יד ולטעון שמדובר במציאות אחרת. כאשר ניגשים לדברים כך הרי שזו אינה הלכה, ואף ייתכן שנגדיר זאת כ'רפורמה' ואת העושה כך כ'רפורמי', הרוצה לחדש עולם חדש והתייחסות אחרת לריבונו של עולם. אנו שומרים את השבת כפי שניתנה בהר סיני וכפי שנמסר במשך כל אותם ארבעים הדורות עד לרב אשי ורבינא. ייתכן שלעיתים יצוץ ויכוח בהשקפת העולם, שממנו תיגזרנה מסקנות מעשיות אחרות עד לפתק שיוטל בקלפי, אולם לעולם הוויכוח יהיה מושתת על חתירה לקיום רצון ה' שניתן למשה רבנו בהר סיני במציאות החדשה והמחודשת של מדינת ישראל. לעולם יעמוד לנגד עינינו הרצון לברר את רצון ה', הרצון להכריע את אופן ההתייחסות שלנו דווקא על פי התורה.

הדבר שמכתיב לנו את החיים הוא רצון ה', שבחר בשליח, ברעיא מהימנא, והעלה אותו להר סיני לארבעים יום ושם נתן לו את כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש⁷ ואת כל התורה המשתלשלת עד אלינו. במובן זה ה'שיבה' היא המשך הר סיני. 'שיבה' אינה סתם מקום ללמוד בו, אלא היא מהווה מקום של המשך הר סיני, מקום שבו לומדים את התורה שנמסרה למשה רבנו מהר סיני – דרך בבא קמא, ודרך הראשונים המנסים להבין את כוונת התנאים

הדברים. הרמב"ם מפרט את השתלשלות מסירת התורה עד לדורו של רבי, שראה צורך להעלות את התורה שבעל פה על הכתב על מנת שלא תשתכח מפני תוקף הצרות והגלות. כך הוא ממשיך ומונה את סדר מסירת התורה שבעל פה עד לחתימת התלמוד הבבלי: "ומכלל החכמים שקיבלו מרבא רב אשי ורבינא, ומר בר רב אשי קיבל מאביו רב אשי ומרבינא". אולם, הרמב"ם, שדרכו לקמץ במילים, אינו חותם את דבריו בכך אלא הוא חוזר ואומר: "נמצא מרב אשי עד משה רבינו עליו השלום ארבעים דורות", והוא שב ומונה אותם לאחר עד לראשיתם: "ופנחס מיהושע; ויהושע ממשה רבינו; ומשה רבינו מפי הגבורה. נמצא שכולם מה' א-להי ישראל".

"לַעֲשׂוֹת רְצוֹנָה אֱלֹקֵי חַפְצֵתִי"

יש בזה עיקרון חשוב מאוד שאני מבקש לעמוד עליו. בסיס החיים של יהודי הוא ההלכה וה'שלחן ערוך'. אנו יודעים את הקושי הקיים כיום בקיום ההלכה, בלימודה ובדקדוק בה על כל ריבוי הפרטים שבה. אם יבוא מישוהו, גם אם הוא חכם מאוד ואינטלקטואל, ויפסוק הלכה שאינה מבוססת על סדר מסירת התורה המתואר ברמב"ם הרי שמסקנתו היא אינה בגדר 'הלכה'. יסודם של כל הפרטים וההלכות שאנו לומדים הוא לעמוד על הכתוב בגמרא שבידינו, שהיא "מה' א-להי ישראל", כפי שמורה עיקר האמונה השמיני שפתחנו בו: **"אֲנִי מֵאֲמִין בְּאֱמוּנַת שְׁלֹמֹה, שֶׁכָּל הַתּוֹרָה הַמְצוּיָה עִתָּה בְיַדִּינוּ הִיא הַנִּתְּנָה לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם"**. כל פרט הלכתי שאנו עוסקים בו הוא "מה' א-להי ישראל". כל פרט הלכתי שאנו לומדים ומקיימים, כחלק מאורח החיים היהודי – החל מנטילת ידיים של שחרית וכלה בברכת "המפיל" שלמדנו עליה ב'דף היומי' – מקורו בדבר הקב"ה למשה רבנו בהר סיני.

במילים אחרות – אנחנו מקיימים, לומדים ורוצים לחיות לפי רצון ה' שהתגלה בתוך במציאות בהר סיני למשה רבנו. רצון ה' זה חודר ונכנס לכל סדרי החיים – לסדרי הקמת הבית, לפרטי ברית המילה עם לידת האדם וכן לכל שלב ושלב בחייו. ביחס לכל אחד מאלה התגלה רצון ה' בהר סיני למשה רבנו.

⁷ ירושלמי, פאה, פרק ב, הלכה ד: "אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד להורות לפני רבו כבר נאמר למשה בסיני".

והאמוראים. ממילא נוצרו גם מחלוקות בשל ריבוי הגלויות ושינויי ההסתכלות על הדברים. אולם, ביסוד הדברים הכל הוא אליבא דרב אשי ורבינא ואליבא דמשה רבנו – נמצא כולם מסיני⁸.

”לֹאִלֵּי מִשֶּׁה בְּחִירוֹ עָמַד בְּפָרֶץ לְפָנָיו”

אחת הנקודות המיוחדות המצויות במשה רבנו שזורה ביסוד שאמרנו. את אגרת תקנ”ה המפורסמת כתב הרב זצ”ל לגאון ישראל הרידב”ז, שהיה בר פלוגתא גדול שלו בנוגע ליחס הראוי ליהודים שאינם שומרים תורה ומצוות. אכן, הרב צבי יהודה זצ”ל טרח להדגיש באוזנינו כל הזמן ששררו ביניהם קירבה נפשית ומעשית גדולות, והוויכוח ביניהם היה לשם שמיים⁹.

באגרת זו כתב הרב זצ”ל רעיון מסוים אודות משה רבנו שברצוני לקרוא אותו ביום אזכרתו¹⁰: ”ומפני כך הייתה מידתו של משה רבנו עליו השלום לקרב רחוקים, עד שקרב אפילו את הערב רב”, למרות שהקב”ה לא רצה בכך, ”ואף על פי שזה גרם אריכות הגלות, מכל מקום סוף כל סוף יתעלו גם הם, כי בוודאי יתקיים ביה: יִתֵּן לָךְ כְּלָבֶכָּךְ וְכָל עֲצָתְךָ יִמְלֵא”¹¹. רומז הרב זצ”ל שהקב”ה נתן למשה רבנו כלבבו, כאשר רצה לצרף את הערב רב, למרות שהקב”ה לא רצה בכך¹². בתרגום יונתן¹³, שמקורו בסיני, מבואר שהם מנו כשני מיליון וארבע מאות נפש, שהם שלוש מאות ושישים ריבוא. ”וה’ יתברך מְקִים דְּבַר עֲבָדוֹ וְעֵצַת מְלָאכָיו יִשְׁלִים”¹⁴, הוא שומע לעבדו, למשה רבנו. ”ואמרו בַּזוֹהַר”¹⁵ שחסדיו של משה היו גדולים

⁸ עיין קהלת, פרק יב פסוק כא: ”דְּבָרֵי חֲכָמִים פְּדָרְבָנוֹת וְכִמְשֻׁמְרוֹת נְטוּעִים בְּעֵלֵי אֶסְפוֹת נִתְּנוּ מִרְעָה אֶחָד” – ”כל דבריהם דברי א-להים חיים הוא אמרן ורועה אחד נתנן משה מפי הגבורה” (רש”י)

⁹ עיין לדוגמא באגרת זו, עמוד קצט.

¹⁰ אגרות ראייה, חלק ב, עמוד קפח

¹¹ תהלים, פרק כ, פסוק ה

¹² עיין שמות רבה, פרשה מב, אות ו: ”לך רד כי שחת עמך” – העם אין כתיב כאן אלא ’עמך’. אמר משה: רבון העולם! מנין הם עמי? אמר לו הקדוש ברוך הוא: עמך הם, שעד שהיו במצרים אמרתי לך... שלא לערב בהם ערב רב, אתה שהיית עניו וכשר אמרת לי: לעולם מקבלים השבים. ואני הייתי יודע מה הם עתידין לעשות, אמרתי לך לאו, ועשיתי רצונך. והם הם שעשו את העגל שהיו עובדים עבודת כוכבים והם עשו אותו וגרמו לעמי לחטא”.

¹³ שמתות, פרק יב, פסוק לח. עיין עוד מכילתא, מסכתא דפסחא, פרשה יד: ”וגם ערב רב וגו’” – מאה ועשרים ריבוא, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר: מאתים וארבעים ריבוא. רבי נתן אומר: שלש מאות ושישים ריבוא”.

¹⁴ ישעיהו, פרק מד, פסוק כו

¹⁵ נח, דף סז, עמוד ב ועוד

משל אברהם” כאשר ביקש על סדום, ואף יותר מחסדיו של נח שלא ביקש רחמים על דורו, ”אבל משה רבנו ביקש בלא שום תנאי: ’אם תִּשָּׂא חַטָּאתָם וְאִם אֵין – מִחֲנִי נָא מִסַּפֶּרְךָ אֲשֶׁר פָּתַבְתָּ”¹⁶, ואכן בפרשתנו, פרשת תצווה, לא מופיע שמו של משה רבנו¹⁷. מסירות זו הינה עליונה ביותר לפי ”שהיא מסירת נפש אפילו מעולם הבא, כי הספר של הקב”ה הוא עולם הבא עצמו”. חז”ל אומרים שמשה רבנו שקול כנגד כל ישראל¹⁸, משה רבנו אוהבם של ישראל. לנו נראה קשה ביותר למסור את חיי העולם הזה, ”וּבְכָל נַפְשֶׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ”¹⁹, אבל משה רבנו היודע את ערכו של הנצח מוכן לוותר על כל מדרגתו והשגותיו, הוא מוכן שמשה רבנו כלל לא יהיה שייך כלול בעולם הבא הנצחי. מתוך אהבתו לעם ישראל הוא מוכן למסור למענם את נפשו ממש, נפשו הנצחית.

”אני ולא השליח”

באחד משיעוריו עמד מו”ר הרב הדרי זצ”ל על השאלה מדוע לא נזכר משה רבנו בהגדה של פסח, הלוא הוא זה שהוציא את בני ישראל ממצרים? השיב הרב הדרי שבליל הסדר ברצוננו להדגיש את היסוד הגדול שהקב”ה הוא גואלנו ומשה הוא רק השליח, עבד ה’, המבטל רצונו לפניו²⁰. בליל הסדר אנו מבליטים את הנקודה שהקב”ה הוא גואלם של ישראל – ”אֲנִי וְלֹא מְלֶאכֶךָ... אֲנִי וְלֹא שָׂרְךָ... אֲנִי ה’” – אֲנִי הוּא וְלֹא אֲחֵר”. ה’ הוא המוליך את ישראל – הוא גאלנו, הוא גואלנו והוא יגאלנו.

הַיְחָדָה נִסְתַּכַּח עַל יְדֵי אֶחָד אֶלְדִּידִי

¹⁶ שמות, פרק לב, פסוק לב

¹⁷ עיין בעל הטורים בתחילת הפרשה: ”לא הזכיר משה בזה הסדר, מה שאין כן בכל החומש, שמשעה שנולד משה אין סדר שלא הזכיר בה. והטעם משום שאמר ’מחני נא מספרך אשר כתבת’... ונתקיים בזה”. כך כתב גם בזוהר פנחס, דף רמו, עמוד א.

¹⁸ עיין תנחומא, פרשת בשלח, אות ט

¹⁹ דברים, פרק ו, פסוק ה; עיין ברכות, דף סא, עמוד ב: ”אם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו – לך נאמר בכל נפשך, ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו – לך נאמר בכל מאדך. רבי עקיבא אומר: בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך”.

²⁰ עיין סידור הגר”א אישי ישראל, פירוש הגדה של פסח מהגר”א, ד”ה בכבודו ובעצמו

